

TOMASZ WARZOCHA

Kompetencje komunikacyjne jako komponent kompetencji społecznych nauczycieli akademickich – założenia do badań¹

The communicative competence as a part of social skills by academics – research assumptions

Magister inżynier, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Zakład Dydaktyki Ogólnej i Systemów Edukacyjnych, Polska

Streszczenie

Artykuł przedstawia zagadnienia dotyczące kompetencji społecznych nauczycieli akademickich związanych z komunikowaniem się przy wykorzystaniu technologii informacyjnych. W artykule dokonano określenia cech będących wskaźnikami narzędzia badawczego, jakim jest Q-test wykorzystany w przygotowaniu pracy doktorskiej.

Słowa kluczowe: nauczyciel akademicki, kompetencje, kompetencje społeczne, Q-test, komunikacja.

Abstract

The article presents a number of issues concerning social skills of academics related to communicating by means of state-of-the-art technology has been put forward. The article includes features that are indicators of a research tool used in my Ph.D. dissertation.

Key words: academic teacher, skills, social skills, Q-test, communication.

Wstęp

Technologie informacyjne odgrywają w obszarze życia codziennego coraz większe znaczenie, zmieniają się również procesy związane z komunikowaniem się ludzi. Możemy zauważyć, że relacje człowiek–człowiek przybierają nową formę związaną z wykorzystaniem odpowiedniego sprzętu, np. tabletów, iphonów, smartfonów itd. W komunikowaniu się między sobą stoi medium–narzędzie, jakim są technologie informacyjne. Bez wątplenia aktualny pozostaje również fakt, iż każdy nauczyciel bez posiadania umiejętności komunikacji

¹ Temat zrealizowano w ramach badań statutowych Zakładu Dydaktyki Ogólnej i Systemów Edukacyjnych Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego.

z uczniem, studentem będzie jedynie nauczycielem z wykształcenia. Jakie cechy związane z kompetencjami komunikacyjnymi wykorzystującymi technologie informacyjne w swojej pracy zawodowej powinien posiadać nauczyciel chcący sprostać wymaganiom, jakie stawia przed nim społeczeństwo informacyjne?

Komunikowanie się – wyjaśnienie znaczenia pojęcia

Istnieje bardzo dużo definicji związanych z komunikowaniem się. W zależności od dziedziny nauki jest ono różnie definiowane i interpretowane. Samo pojęcie „komunikowanie” pochodzi od łac. słowa *communico, communicare*, co oznacza uczynić wspólnym, udzielić komuś wiadomości, naradzać się [Szpunar 2014: 3]. *Słownik języka polskiego* definiuje „komunikowanie się” jako „zdolność utrzymywania z kimś kontaktu, przekazywanie komuś informacji w bezpośrednim kontakcie czy podawania czegoś do wiadomości”. Literatura specjalistyczna określa pojęcie „komunikowanie się” jako „proces porozumiewania się jednostek, grup lub instytucji, którego celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, informacjami i ideałami, odbywający się na różnych poziomach przy użyciu zróżnicowanych środków wywołujących określone skutki” [Dobek-Ostrowska 1993: 74].

W treści powyższych definicji można zauważyć, że komunikowanie się determinuje w większym lub mniejszym stopniu kontakty międzyludzkie. Bez posiadania umiejętności dobrego komunikowania się funkcjonowanie w określonej grupie społecznej byłoby niemożliwe. Nauczyciel akademicki chcący umiejętnie przekazać pewien zakres materiału powinien posiadać doskonałe umiejętności związane z komunikowaniem się, w tym komunikacją interaktywną wykorzystującą technologie informacyjne, np. platformy e-learningowe, portale edukacyjne itp. W procesie komunikowania się można wyróżnić kilka podstawowych cech, do których należą m.in.:

- a) udział przynajmniej dwóch jednostek, osób – jest zatem procesem społecznym,
- b) sposób i rodzaj komunikacji zależy od liczby uczestników, zachodzi w odpowiednim kontekście społecznym, np. interpersonalny, grupowy, masowy,
- c) jest procesem dynamicznym, w którym każdy uczestnik odbiera informację, odpowiednio ją interpretuje, a następnie na nią reaguje i odpowiada,
- d) jest procesem kreatywnym, w którym uczestnicy przyswajają odpowiednią wiedzę z danej dziedziny,
- e) jest procesem całościowym, począwszy od narodzin aż do śmierci,
- f) jest procesem, w którym wytwarzają się stosunki i zależności interakcyjne,
- g) jest procesem, którego nie da się cofnąć – raz wypowiedziany już pozostaje [Scholz 2010].

Kompetencje komunikacyjne nauczyciela akademickiego a technologie informacyjne

Problematyka związana z kompetencjami w społeczeństwie otoczonym przez technologie informacyjne wykorzystywane w każdej dziedzinie życia zyskuje na coraz większym znaczeniu. Literatura pedagogiczna definiuje kompetencję jako „zdolność i gotowość do wykonywania zadań na określonym poziomie czy też zdolność stosowania wiedzy, umiejętności i zdolności osobistych, społecznych lub metodologicznych okazywanych w pracy lub nauce oraz karierze zawodowej lub osobistej” [Łoś, Reszka 2009: 7]. Umiejętność wykorzystania posiadanych kompetencji zależna jest tylko od osoby, która je posiada. Technologie informacyjne mogą jedynie wspomóc sam proces związany z przekazem zagadnień, informacji, myśli. Umiejętne wykorzystanie kompetencji komunikacyjnych pozwala nawiązać odpowiednie relacje interpersonalne, zawiązać przyjaźnie, związki w określonej grupie społecznej. Dzięki umiejętnościom komunikowania się nauczyciel akademicki może swobodnie przekazywać zagadnienia z określonego materiału w danej dziedzinie wiedzy studentom. Nauczyciel akademicki korzystający z nowych technologii informacyjnych w procesach komunikowania się powinien być mentorem pokazującym, w jaki sposób wykorzystać zdobytą wiedzę w określonym środowisku, grupie społecznej i społeczeństwie informacyjnym. Wśród przykładów można podać najprostszy i najbardziej popularny sposób e-mailowania – czyli wymiany informacji pomiędzy dwoma osobami: student – nauczyciel – student. Student przekazuje, przesyła odpowiednie rozwiązania zadań, prac kontrolnych, ale również uzyskuje informacje na interesujące go tematy. Podobnie jest w przypadku różnego rodzaju portali edukacyjnych będących nowoczesnymi narzędziami wymiany informacji między nauczycielem a studentem. Przedstawione zagadnienia, pokazane przykłady, kroki postępowania w sytuacji rozwiązania określonego zadania pozwalają na analogiczne rozwiązania innych zadań o podobnej problematyce. Wymiana myśli, poglądów pozwala spojrzeć na dane zadania z różnych stron, co daje możliwość wybrania najbardziej odpowiedniego rozwiązania dla zainteresowanej osoby. Różnego rodzaju komunikatory internetowe pozwalają bez przeszkód nawiązywać kontakty z osobami z różnych części świata, co umożliwia nam doskonalenie nauki języków obcych. Nauczyciel akademicki będący native speakerem podczas rozmowy ze studentem na bieżąco może kontrolować jego postępy językowe. Dodatkową zaletą są nieograniczone możliwości dostępu z dowolnego miejsca na świecie.

Powyższe przykłady pokazują jedynie nieliczne możliwości wykorzystania technologii informacyjnych w procesie komunikowania się pomiędzy nauczycielem akademickim a studentem. To od danych osób komunikujących się ze sobą zależy, w jaki sposób wykorzystają technologie informacyjne w procesach komunikacji. Relacji interpersonalnych nie należy pozostawiać tylko na poziomie

e-komunikacji, ponieważ kontakt rzeczywisty pozwala na poznanie danej osoby, wycucie niepokoju, zachowań, przyzwyczajzeń. W dowolnej chwili podczas rzeczywistej relacji interpersonalnej możemy zareagować na nieoczekiwany przebieg sytuacji w przeciwieństwie do kontaktu elektronicznego.

Wskaźniki kompetencji komunikacyjnych wynikające z narzędzia badawczego Q-test

Jedną z technik badawczych, które będą wykorzystane w opracowaniu pracy doktorskiej, jest Q-test składający się z 60 pytań pogrupowanych w 5 kategoriach stanowiących cechy kompetencji społecznych nauczycieli akademickich. Zaproponowany podział kategorii jest podziałem twórczym, w którym wyróżnia się m.in. kompetencje związane z:

- a) odpornością na stres,
- b) otwartością i gotowością wykorzystywania technologii informacyjnych w życiu codziennym, w tym zawodowym nauczyciela akademickiego,
- c) poznawczym stylem funkcjonowania,
- d) poszukiwaniem stymulacji w korzystaniu z technologii informacyjnych,
- e) komunikowaniem się przy zastosowaniu technologii informacyjnych [Warzocha 2015].

Pytania związane z kompetencjami społecznymi nauczycieli akademickich dotyczące komunikowania się obejmowały m.in. następujące sfery:

- a) nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów interpersonalnych z wykorzystaniem nowych technologii,
- b) komunikowanie się przy wykorzystaniu różnych narzędzi informatycznych,
- c) poświęcanie wolnego czasu na wykorzystywanie nowych technologii w procesach komunikowania się,
- d) korzystanie z portali edukacyjnych, społecznościowych, forów edukacyjnych itp.,
- e) udostępnianie informacji, zagadnień z określonej dziedziny wiedzy na portalach edukacyjnych,
- f) aktywność i wymiana doświadczeń na komunikatorach internetowych [Warzocha 2015].

Cechom kompetencji społecznych związanych z komunikowaniem się, jak również pozostałym kategoriom cech zostały w odpowiedni sposób przypisane poziomy (wskaźniki) będące odpowiedziami na poszczególne grupy pytań.

Jako wskaźniki dla kompetencji związanych z komunikowaniem się przyjęto następującą klasyfikację poziomów:

- a) wysoki – charakteryzuje się dominowaniem elektronicznych metod związanych z korzystaniem z technologii informacyjnych w pracy zawodowej, w tym komunikowaniem się ze studentami oraz współpracownikami,
- b) średni – charakteryzuje się zależnością od sytuacji, w jakiej znajduje się nauczyciel akademicki, ale nie powoduje on całkowitego wykluczenia korzysta-

nia z technologii informacyjnych w pracy zawodowej służącej komunikowaniu się,

- c) niski – charakteryzuje się wykorzystywaniem tradycyjnych metod związanych z procesem komunikowania się, np. konsultacje w formie tradycyjnej – spotkanie dwóch osób w czasie rzeczywistym [Warzocha 2015].

Odpowiedzi na powyższe zagadnienia pozwolą zweryfikować aktywność nauczycieli akademickich korzystających z technologii informacyjnych w procesach komunikowania się ze studentami, innymi nauczycielami, wymiany poglądów, doświadczeń na nurtujące pytania badawcze. Uzyskanie tych informacji pozwoli zdiagnozować podstawowe pytanie badawcze: czy technologie informacyjne w procesie komunikowania się stanowią narzędzie wspomagające ten proces wymiany informacji, czy raczej przeszkodę.

Podsumowanie

Kompetencje społeczne nauczycieli akademickich związane z procesem komunikowania się stanowią bardzo istotne zagadnienie w całej klasyfikacji kompetencji. Poprawnie rozwinięte, wykształcone i doskonalone, wspomagane nowymi technologiami pozwalają niejednokrotnie w prostszy sposób przedstawić dane zagadnienie czy wyjaśnić problemowe zagadnienie z określonej dziedziny wiedzy. Nieumiejętność komunikacji powoduje brak zrozumienia, a co za tym idzie – nieodpowiednie przyswojenie danego materiału i poświęcenie dodatkowego czasu na jego opanowanie przez studenta. Nauczyciel akademicki posiadający kompetencje związane z komunikowaniem się postrzegany jest jako osoba otwarta, umiejąca doradzić, wytłumaczyć, będąca wsparciem dla studenta, który może przyjść i poprosić o rozwinięcie danego zagadnienia. Zdecydowanie lepiej słucha się nauczyciela umiejącego przekazać dane zagadnienie, niż nauczyciela czytającego z książki, PDF-a czy innych materiałów, podającego czystą teorię nieopartą na określonych przykładach. Nauczyciel otwarty, potrafiący wysłuchać studenta staje się osobą, do której z przyjemnością uczęszcza się na wykład. Swoją postawą, zaangażowaniem sprawia, że treści przekazywane na wykładzie, ćwiczeniach, konwersatoriach z wykorzystaniem technologii informacyjnych są łatwiej przyswajane, a brak obaw związanych z dopytaniem o dane zagadnienie sprawia, że student z zaangażowaniem na nie uczęszcza, a nie zastanawia się, jak dane zajęcia „przetrawić”. Umiejętność dobrej, poprawnej komunikacji staje się podstawą w funkcjonowaniu w społeczeństwie opartym na technologiach informacyjnych, na których obecni studenci się wychowali. Wykorzystanie przez nauczyciela akademickiego możliwości, które dają technologie informacyjne w procesach komunikowania się z innymi osobami, w tym studentem, może go uchronić przed wykluczeniem technologicznym.

Literatura

- Dobek-Ostrowska B. (1993), *Wprowadzenie do zagadnień komunikacji społecznej*, Wrocław.
Encyklopedia PWN, encyklopedia.pwn.pl (15.04.2016).
- Łoś E., Reszka A. (2009), *Metody nauczania stosowane w kształtowaniu kompetencji kluczowych. Technologia informacyjna. Podręcznik metodyki operacyjnej*, Lublin.
- Scholz A. (2010), *Komunikacja interpersonalna – podstawy zagadnienia*.
- Szpunar M. (2014), *Pojęcie medioznawstwa i główne problemy komunikowania.pdf*, Kraków.
- Warzocha T. (2015), *Technologie informacyjne a kompetencje społeczne nauczycieli akademickich*, koncepcja pracy doktorskiej, materiały niedrukowane, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.